

ГЕОСТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ ЩОДО РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Гольцов А. Г.,

доктор політичних наук,

доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

ORCID ID: 0000-0001-7696-3223

andrgengolts1@nubip.edu.ua

У статті досліджено основні засади формування української геостратегії, проаналізовано динаміку розвитку геостратегії незалежної України щодо Російської Федерації (РФ), визначено провідні напрями сучасної української геостратегії та її перспективні вектори. Геостратегія, у широкому сенсі, формулює та обґрунтовує головні цілі, норми та принципи зовнішньої політики держави, а також визначає основні засоби та прийоми реалізації її інтересів на міжнародній арені. У практичному сенсі, геостратегія виконує функції визначення найбільш ефективних засобів для захисту безпеки держави, а також розробки практичних рекомендацій щодо реалізації її національних інтересів. Пропонуються такі типи геостратегії за їхнім призначенням: впливу (чи контролю), конфронтації та співпраці. Геостратегія незалежної України в 90-х роках ХХ ст. була «багатовекторною». Головними в геостратегії України були визначені «західний» та «східний» вектори співпраці. «Чорноморський» вектор був би перспективним для України в разі розвитку інтеграційних процесів у басейні Чорного моря. У період президентства Віктора Ющенка головним вектором геостратегії України став «західний», спрямований на співпрацю з країнами Заходу і на вступ до ЄС і НАТО. В часи президента Віктора Януковича геостратегія України знову стала «двовекторною», поєднуючи «західний» та «східний» вектори співпраці. Після російської агресії проти України в 2014 р. провідним геостратегічним вектором співпраці залишився «західний», а щодо РФ геостратегія України перетворилася на конфронтаційну «стримувальну». Під час нинішньої повномасштабної війни Україна повинна втілювати проти Росії наступальну геостратегію для відновлення своєї територіальної цілісності. У повоєнний період для України найбільш доцільною буде геостратегія «стримування» щодо РФ за допомогою держав Заходу.

Ключові слова: геостратегія, геополітична ідеологія, геостратегічний вектор, наступальна геостратегія, «стримувальна» геостратегія, «чорноморський» вектор.

Російська агресія проти України призвела до дестабілізації світового геополітичного порядку. Нині триває неоголошена війна Російської Федерації (РФ) проти України, наш народ зазнав великих втрат, але продовжує героїчну боротьбу проти військ агресора. Сучасна геостратегія України повинна вирізнятися наступальним характером і бути спрямованою на відновлення територіальної цілісності держави. У повоєнній перспективі актуальним завданням постає визначення ключових засад геостратегії України щодо Росії. Геополітичним інтересам України відповідає економічне та політичне послаблення сучасної РФ. Авторитарна Росія з її еклектичною неоімперською ідеологією, експансіоністською геостратегією та ядерним арсеналом все одно становитиме загрозу для миру та безпеки у світі, передусім для України. Нашій країні для реалізації своєї воєнної та повоєнної геостратегії щодо РФ буде потрібна вельми потужна підтримка країн Заходу.

В українській науці минулого найбільш вагомі напрацювання в галузі геостратегії належали С. Рудницькому та Ю. Липі. Окремі вагомі накреслення української геостратегії, зокрема щодо Росії, містилися в наукових розвідках Л. Бочковського, М. Грушевського, Д. Донцова, В. Липинського, С. Томашівського, С. Шелухіна та інших вітчизняних дослідників. Наукові засади геостратегії сучасної України щодо Росії висвітлюються в працях українських вчених О. Власюка, В. Врублевського, П. Гай-Нижника, В. Головченка, В. Горбуліна, М. Дністрянського, М. Дорошка, О. Кондратенка, С. Кононенка, В. Ліпкана, В. Мадіссона, М. Ожевана, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, В. Шахова та ін.

За умов повномасштабної війни РФ проти України дослідження виникнення та розвитку української геостратегії, обґрунтування доцільних шляхів її реалізації на сучасному етапі, визначення ймовірних напрямів геостратегії Української Держави на перспективу, – усе це має суттєве науково-теоретичне й практичне значення.

Метою статті є виявлення основних засад формування української геостратегії, аналіз динаміки геостратегії незалежної України щодо РФ, визначення провідних напрямів сучасної української геостратегії та її перспективних векторів.

Після здобуття Україною незалежності постало актуальне завдання перетворення її з об'єкта геополітики могутніх держав на повноцінного суб'єкта європейської геополітики. Проте не були чітко визначені цілі, пріоритети та завдання геостратегії молодого держави, а також основні напрями та засоби її геополітики. У сучасній демократичній державі геополітична ідеологія, крім привабливості для свого власного населення, має бути ще й легітимною в уявленнях еліт та соціумів переважної більшості держав світу, передусім демократичних. В Україні періоду 1990-х рр. еліта не спромоглася виробити домінуючу національно-державницьку геополітичну ідеологію, на відміну від, наприклад, країн Балтії. З панівною геополітичною ідеологією тісно пов'язана геополітична свідомість населення. Її формування відбувається під впливом історичної пам'яті, популярних ідейних концептів, геополітичних образів, міфів, символів тощо. Геополітична ідентичність населення держави-нації, в ідеалі, має формуватися на основі національної ідентичності. У незалежній Україні питання побудови національної ідентичності було вельми злободенним. Велика частина населення країни, особливо Півдня та Сходу, не усвідомлювала своєї приналежності до української політичної нації. Для консолідації української політичної нації негативними чинниками поставали несприятливі соціально-економічні умови життя більшості населення країни.

У свідомості населення Радянського Союзу десятиліттями укорінювалися міфи про «загниваючий аморальний Захід», «агресивний блок НАТО», «братні народи Радянського Союзу», «позитивну роль возз'єднання України з Росією» (малася на увазі Переяславська угода 1654 р.), «Велику Вітчизняну війну» (багато окремих міфів) тощо. Ще в «ельцинську» добу керівництво РФ і багато-які російські політичні партії використовували таку геополітичну міфологію. У «путінську» добу формування неоімперської ідеології стало в Росії чітко вираженим трендом. Інформаційна складова російської неоімперської геостратегії спрямовувалася, передусім на пострадянські країни, особливо на Україну. В інформаційній війні проти нашої країни особливо потужний наратив стосувався історичної спадщини періоду Другої світової війни (Lucas & Pomerantsev, 2016, р. 48). Навіть нині російські ЗМІ, кінофільми, Інтернет-джерела насичені геополітичними міфами про «Велику Вітчизняну війну».

Геостратегія, у широкому сенсі, формулює та обґрунтовує головні цілі, норми та принципи зовнішньої політики держави, а також визначає основні засоби та прийоми реалізації її інтересів на міжнародній арені. Головним призначенням геостратегії вважається захист національних інтересів держави як у мирний, так і воєнний час. Офіційна (формальна) стратегія держави знаходить відображення в законодавчих актах, ухвалених у встановленому порядку концепціях, стратегіях, доктринах тощо. Згідно з офіційними актами, державна стратегія на міжнародній арені, як правило, ґрунтується на сучасних міжнародно-правових нормах і, навіть, загальнолюдських цінностях. Але та геостратегія держав, яка розробляється й втілюється ними на міжнародній арені, далеко не завжди відповідає нормам міжнародного права, загальнолюдської моралі та іншим «високим» ідеалам. Неформальна, проте реальна геостратегія (як і геополітика) вирізняється цинізмом та жорстким реалізмом. Неформальна (справжня) геостратегія держави, звісно, офіційно не артикулюється, проте основні її постулати, плани, програми де-факто втілюються в практичній стратегії держави на міжнародній арені.

Прикладна геостратегія визначає основні цілі та завдання державної зовнішньополітичної діяльності на різних ієрархічних рівнях, а також напрями та засоби її реалізації. Провідний (чи один з провідних) геопросторовий напрям геостратегії держави на міжнародній арені кваліфікується як геостратегічний вектор (Гольцов, 2018, с. 53). Практичне значення геостратегії полягає, передусім, у розробці ефективних заходів щодо комплексного захисту безпеки держави та забезпечення реалізації її національних інтересів. За призначенням виокремлюють геостратегії впливу (чи контролю), конфронтації та співпраці (кооперації чи, навіть, інтеграції). Державна геостратегія захисту національної безпеки має ґрунтуватися на тріаді: «національні цінності – інтереси – цілі» (Гай-Нижник, 2017, с. 20). Правляча політична еліта зазвичай мотивує втілення певних вигідних для неї цілей та напрямів геостратегії потребами забезпечення національних інтересів, особливо захисту національної безпеки. Отже, геостратегія держави націлена, як правило, на реалізацію інтересів її правлячої еліти, а насущні потреби суспільства враховуються більшою чи меншою мірою.

Загальновизнаною національною ідеєю в українському суспільстві не було сформовано. Політична еліта не спромоглася консолідувати суспільство, не забезпечила досягнення консенсусу щодо національних цінностей. Великою проблемою залишалася визначення національних інтересів. Серед

української правлячої політичної еліти в 1990-х рр. переважала прихильність до ідеї «багатовекторності» в зовнішньополітичній стратегії (відповідно, і геостратегії), яка проявлялася в прагненні до стратегічної співпраці з різними провідними країнами Євразії й всього світу. З практичного погляду, така «багатовекторна» політика часто виявлялася, по суті, недостатньо самостійною, залежною від міжнародної кон'юнктури та впливу провідних зовнішніх геополітичних акторів. Давалася взнаки відсутність обґрунтованої, конструктивної геостратегії України на світовому та регіональному рівнях. Владні кола намагалися просувати національні інтереси України (у своєму власному тлумаченні) й балансувати між РФ, США та країнами Європи. Головними геостратегічними векторами України в 1990-х рр. постали «західний» (співпраця із Заходом: ЄС; НАТО, США та інші західними державами) та «східний» (співпраця з РФ та рештою країн СНД). Окремі політики пропонували в якості одного з провідних ще й «чорноморський» вектор (навіть з провідною роллю України в Чорноморському басейні).

Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією від 31 травня 1997 р. проголосив стратегічне партнерство між Україною й РФ; обидві сторони офіційно заявили про повагу до територіальної цілісності одна одної й «підтвердили непорушність існуючих між ними кордонів» (Договір, 1997). Тоді ж сторони досягнули Угоди щодо оренди Росією бази Чорноморського флоту в Севастополі терміном на 20 років. Показово, що Закон про розірвання цього Договору був ухвалений Верховною Радою України аж у грудні 2018 р., і дія договору припинилася 1 квітня 2019 р. У 1997 р. не були вирішені питання розмежування між Росією та Україною акваторії Азовського моря та проведення лінії державного кордону в Керченській протоці, що згодом породило довготривалі та малоуспішні переговори процес. «Східний» вектор української геостратегії, націлений на різнобічну співпрацю України з РФ (та іншими країнами СНД), вважався таким, що відповідає національним інтересам нашої держави.

У 1990-х рр. Україна намагалася отримати суттєві економічні вигоди від співпраці з Євросоюзом. Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною була укладена в 1994 р., але ратифікована вона була Євросоюзом аж у 1998 р. Саме наприкінці 1990-х рр. Україна офіційно обрала головним вектором своєї зовнішньої політики «європейський» («західний»). Було проголошено стратегію, націлену на активізацію співпраці з ЄС та НАТО з перспективою подальшої інтеграції до цих організацій. При цьому Росія в 1998 р. розглядалася як ключовий партнер при реалізації стратегічного курсу щодо вступу до ЄС (Тези, 2020). Слід зазначити, що реалізація Україною «західного» вектора, націленого на інтеграцію до євроінтеграційних та євроатлантичних структур, йшла повільно, часто суто декларативно, із погано визначеними перспективами. Тому така стратегія України загалом не викликала різкої негативної реакції з боку керівництва РФ. Таким чином, протягом 1990-х рр. українська влада реалізовувала де-факто «двовекторну» геостратегію. Попри прояви російського експансіонізму, українське керівництво загалом проводило геостратегічний курс на різнобічну співпрацю з Росією.

На початку 2000-х рр. керівництво РФ активізувало свою геостратегію, спрямовану на формування на пострадянському просторі неоімперської геополітичної системи. У зв'язку з цим спостерігалася ескалація російської латентної експансії до України, об'єктами якої поставали різноманітні сфери українського суспільного життя. Залучення України до «євразійських» інтеграційних структур мало поєднуватися з реалізацією європейського вектора російської геостратегії. Геополітичний проєкт так званої «федералізації» України, який просували проросійські політичні сили, становив собою велику загрозу для національної безпеки країни (Власюк та Кононенко, 2017).

Можливим для періоду першого десятиліття XXI ст. вектором геостратегії України міг стати власний «євразійський» (відмінний від російського) – створення на пострадянському просторі інтеграційних об'єднань, альтернативних російським проєктам. На регіональному рівні Україна намагалася використати своє унікальне географічне положення, беручи активну участь у реалізації проєктів євразійських транспортних «коридорів», зокрема для транспортування до Європи каспійської нафти. Планувалося трансформувати ГУАМ в Організацію за демократію та економічний розвиток (ОДЕР-ГУАМ). У 2005 р. президенти України та Грузії В. Ющенко й М. Саакашвілі виступили з проєктом створення Співдружності демократичного вибору – Спільноти демократій Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону. Проте в наступні роки інтеграційне об'єднання так і не було сформовано, далі задекларованих намірів справа не пішла, – значною мірою через політику РФ.

В Україні так і не сформувалася повноцінна національна політична еліта, яка була би здатна виражати інтереси переважної частини населення, спроможною проводити самостійну зовнішню і внутрішню політику й виробити геостратегію, спрямовану на повноцінний захист національних інтересів. Розробки українськими науковцями та політиками національно-державної ідеології призвели до численних дискусій і неоднозначних результатів. За часів президентства В. Ющенка в Україні загострилася проблема «війн пам'яті». Спостерігалися різкі відмінності у провідних історико-геополітичних

наративах між західними регіонами України з одного боку, і східними та південними – з другого. Крайнощі двох різко протилежних дискурсів (націоналістичного та проросійського, значною мірою, «радянського») підживлювали розвиток вкрай небезпечних процесів неформального геополітичного розмежування України.

У період президентства В. Януковича геостратегія України повернулася до «двовекторності». Проголошення Україною в 2010 р. свого позаблокового статусу формально не припинило співпраці з НАТО, але фактично призвело до згорання проектів її євроатлантичної інтеграції. Корумпований режим В. Януковича викликав дедалі більше невдоволення серед українського бізнесу та великої частини суспільства. Геополітичне балансування кланово-олігархічного угруповання В. Януковича між РФ та ЄС (і Заходом взагалі) дійшло до критичної межі в 2013 р. Саме потужний політичний та економічний тиск з боку влади РФ на вище українське керівництво змусив останнє утриматися (формально тимчасово) від укладання Угоди про Асоціацію з Євросоюзом у листопаді 2013 р., що послугувало каталізатором подальшої дестабілізації політичної ситуації в Україні взимку 2013–2014 рр.

Протягом багатьох років незалежності України її геостратегія та геополітика мали загалом безсистемний, досить аморфний характер, декларативно проголошені напрями часто не були підкріплені конкретними зовнішньополітичними діями. Україна поступово втрачала свою обороноздатність. Взагалі політичні та економічні загрози з боку Росії недооцінювалися, а воєнна загроза вважалася майже неймовірною.

Внаслідок агресії Росії проти України в 2014 р. «східний» вектор української геостратегії зазнав краху. Проте російське керівництво, вочевидь, вважало за можливе повернення до влади в Україні відносно лояльних щодо РФ політичних сил. У російському суспільстві та політикумі залишалися досить стійкі уявлення щодо слабкості української політичної влади, існування «єдиного народу», збереження проросійської геополітичної свідомості у великої частини населення Сходу та Півдня України. Попри те, що геополітичний проект «Новоросія» був реалізований Росією лише частково, у Кремлі залишалось сталим переконання щодо своєї потенційну здатність відокремити від України її східні та південні регіони.

Починаючи з весни 2014 р. керівництво РФ застосовувало проти України тактику «гібридної війни», яка зручна для держави-агресора тим, що дає змогу проводити окремі воєнні акції за умов, коли війна офіційно не проголошена. Загалом українські дослідники трактують «гібридну війну» як «новітню форму глобального протистояння у сучасному безпековому довікплі» (Світова гібридна війна, 2017, с. 468). У «гібридній війні» проти України РФ активно застосовувала, крім воєнних, ще й економічні, політичні, правові, релігійні, культурні та інформаційні засоби.

Після тимчасової втрати Криму та ОРДЛО домінантним для України однозначно став «західний» геостратегічний вектор. Українська держава потребувала вироблення перспективної геостратегії в протистоянні з РФ. В екстремальних умовах російської агресії активізувалася консолідація української політичної нації, прискорилося формування української державної ідентичності. Суттєво зріс рівень патріотизму, зокрема в зазвичай геополітично індіферентних регіонах Сходу та Півдня країни. Україна стала вживати численні заходи щодо захисту вітчизняного культурно-інформаційного простору від інформаційних атак з боку Росії. Загалом пропонувалися такі основні напрями політики України щодо РФ: «стримування, стійкість, комунікації» (Тези, 2020, с. 13). Потенційна можливість повномасштабного російського вторгнення в офіційному українському дискурсі не розглядалася.

Держави Заходу демонстрували спільну заінтересованість у збереженні України як територіально цілісної, суверенної держави, надавали їй різнобічну допомогу. Але Північноатлантичний альянс, навіть теоретично, не вважав за можливе надати Україні військову допомогу для силового повернення Криму та території ОРДЛО. Окремі європейські країни, виходячи зі своїх прагматичних геоекономічних інтересів і не бажаючи остаточно припинити діалог з Росією, і нині не волюють поширювати на Україну європейську та євроатлантичну системи безпеки. Геостратегія «стримування» РФ західними державами шляхом запровадження економічних санкцій мала на меті завдавати дедалі більших втрат для російського господарства. Проте керівництво Росії змогло знизити дієвість значної частини економічних санкцій. Загалом західна геостратегія щодо РФ продемонструвала свою недостатню ефективність.

Неоімперська геостратегія Росії щодо України протягом 2015–2021 рр. проявлялася в застосуванні засобів «жорсткої» та «м'якої» геополітики задля послаблення та геопросторової деструктуризації нашої країни, трансформації її державного устрою (шляхом так званої «федералізації»), перетворення України на нейтральний геополітичний «буфер» між РФ та Заходом. Загалом путінський режим вважав свою стратегію щодо України раціональною і, на перспективу, навіть результативною (Freedman, 2019). Вище російське керівництво не врахувало ті великі зміни, що відбулися в геополітичній свідомості переважної більшості українського населення.

Головною метою геостратегії України в протиборстві з РФ вважалося відновлення суверенітету над окремими частинами української державної території – повернення ОРДЛО та Криму. Щодо Східного Донбасу для України принциповим питанням було недопущення реалізації Росією «придністровського» сценарію. В Україні сформувалося усвідомлення, що відновлення територіальної цілісності може бути довготривалим (Тези, 2020). Україна вважалася здатною стати «форпостом і щитом євроатлантичного світу на східноєвропейських і євразійсько-континентальних теренах» (Горбулін та ін., 2015, с. 21). У 2018 р. зовнішньополітичний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію був закріплений в Конституції України.

Нині, попри тривалу та виснажливу війну з Росією, Україна водночас повинна реалізовувати геостратегію, спрямовану на досягнення головних цілей – вступити до НАТО та ЄС. Для Української Держави актуальним завданням нині є вироблення ефективної наступальної геостратегії у війні проти агресора – Росії. Необхідне визначення найбільш доцільних засобів відновлення територіальної цілісності України. Тому головним змістом української геостратегії повинен бути воєнний («мілітарний»), а політичні, економічні, культурно-інформаційні аспекти мають поєднуватися з ним у комплексі. Песимістичні сценарії війни з Росією передбачають небезпечні аспекти довготривалої збройної боротьби з агресором, але для України немає іншого прийняттого результату, як повернення всіх окупованих Росією територій. Переважна більшість політичних сил та населення в країнах Європи виступають за допомогу Україні в її війні з агресивною РФ. Загалом в країнах Заходу зростає суспільна підтримка євроінтеграційних та євроатлантичних перспектив України.

Після відновлення територіальної цілісності України буде доцільним чітко визначити національні інтереси держави та стратегічні шляхи посилення її геополітичної ролі на регіональному і, навіть, світовому рівні. На близьку перспективу, у відновленій Україні має бути реалізований «проект європейської демократичної розвиненої держави» (Парахонський та Яворська, 2019, с. 532), з повноцінною демократією, пріоритетом прав і свобод людини, ринковою економікою тощо. Український стратегічний шлях передбачає її повноцінне приєднання («повернення») до західної цивілізації, інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур. У геоекономічному контексті, попри всі труднощі, стратегічний курс України на вступ до ЄС покликаний забезпечити її економічне піднесення до рівня розвиненої високотехнологічної держави з достойним рівнем життя населення. У такому разі Україна зможе послугувати позитивним прикладом для решти пострадянських країн, навіть для Росії.

Геостратегію повоєнного колективного «стримування» Росії доцільно розробляти, враховуючи недоліки санкційного режиму 2014–2021 та сучасного 2022–2023 рр. «Стимування» Росії може виявитися ефективним, якщо носитиме «активний» характер (як під час Холодної війни проти СРСР). Роль провідного геополітичного актора щодо безпосереднього «стримування» РФ здатна відігравати саме Україна, підтримувана всім західним світом. Для повноцінного «стримування» Росії західним державам на чолі зі США варто допомагати Україні фінансами, новітніми технологіями, сучасною «летальною» зброєю, військовим спорядженням тощо.

У перспективі на глобальному рівні інтересам України найбільше відповідає геополітична модель багатоцентрового світу з єдиним «полюсом» – Заходом на чолі зі США. Саме військово-стратегічний союз зі США найбільшою мірою відповідає геостратегічним інтересам України в протистоянні з РФ. Євроатлантичний курс має бути однозначним геополітичним імперативом для безпеки України.

На європейському рівні стратегічним інтересам сучасної України відповідає не налагодження «мосту» між нинішньою Росією та Європою, а поглиблення «прірви» між ними. Численні суб'єкти господарської діяльності з країн Західної Європи зацікавлені у відновленні економічної співпраці з Росією, й, у разі досягнення мирного становища, докладатимуть зусиль для повернення на російський ринок. Тим самим може актуалізуватися небезпека економічного, а разом із тим і військово-технічного посилення РФ. Тому в інтересах України забезпечити неможливість розвитку економічної співпраці (особливо інтеграційних процесів) між нинішньою Росією та Європою.

Для втілення активної «стримувальної» геостратегії щодо РФ доцільно використовувати геополітичні, геоекономічні, правові, ідеологічні, культурні, інформаційні та інші заходи. Українська «стримувальна» геостратегія, крім активної оборони, може передбачати на окремих напрямках (ідеологічному, культурному, інформаційному) заходи наступального характеру. Україна потенційно здатна стати головним «генератором» «жорсткої» геополітики Заходу щодо РФ з використанням комплексу політичних, правових, економічних, інформаційних та інших засобів. Ідеологічну геополітику України стосовно Росії на перспективу доцільно спрямувати на послаблення («розхитування») так званих «духовних скреп» сучасного російського суспільства, індоктринованого великодержавністю.

«Чорноморський» вектор геостратегії України має бути націлений, передусім, на протистояння з Росією. Постає необхідність взаємодії з країнами НАТО – Болгарією, Румунією й, особливо,

Туреччиною. Остання, володіючи контролем над Дарданеллами, Мармуровим морем та Босфором, у принципі, здатна обмежувати переміщення до Чорного моря російських військових суден. За умов повернення українських територій та акваторій і досягнення мирного становища, геостратегію України доцільно буде спрямувати на економічну та політичну інтеграцію в Чорноморському басейні (без участі нинішньої РФ).

У регіональній геостратегії України пострадянський простір має «ключове геополітичне значення» (Горбулін та ін., 2015, с. 25). Українська держава спроможна реалізовувати на пострадянському просторі «свою м'яку силу, просуваючи культурні цінності та демократію» (Гай-Нижник, 2017, с. 24). «Чорноморський» вектор української геостратегії доцільно доповнити «південно-кавказьким», націленим, зокрема, на послаблення російських геополітичних позицій на теренах Південного Кавказу. Потенційний «центральноазійський» вектор, крім послаблення регіональних позицій Росії, може призвести до втілення геоекономічних проєктів співпраці України з країнами Центральної Азії.

Перспективним геополітичним інтересам України, теоретично, може відповідати така потенційна трансформація геопросторової політичної системи РФ, яка призведе до її геополітичної деструкції в результаті здобуття суверенітету окремими суб'єктами федерації. Низка республік Північного Кавказу та Поволжя здатні зіграти роль «локомотивів» дезінтеграції РФ. Водночас, геополітична деструкція Росії несе із собою великі ризики, наприклад, загрози використання владними «верхівками» новоутворених держав зброї масового знищення (зокрема, ядерної) у воєнних конфліктах між собою чи із зовнішніми акторами.

Висновки. Геостратегія формулює та обґрунтовує головні цілі, норми та принципи зовнішньої політики держави, а також визначає основні засоби та прийоми реалізації її інтересів на міжнародній арені. Прикладна геостратегія покликає визначати основні цілі та завдання державної зовнішньополітичної діяльності на різних ієрархічних рівнях, а також напрями та засоби її реалізації. Українська геостратегія 1990-х рр. вирізнялася нестійкістю й «багатовекторним» характером. Провідну роль відігравали два вектори геостратегії співпраці – «західний» та «східний». Перший означав пріоритетність курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а другий – розвиток багатоаспектної співпраці з РФ та приєднання до її інтеграційних проєктів. Після «Помаранчевої революції» провідним геостратегічним вектором України був проголошений «західний». Під час президентства В. Януковича в українській геостратегії відновилася фактична «двовекторність». У період 2014–2021 рр. геостратегія України була націлена на відновлення територіальної цілісності держави. Західні економічні санкції проти Росії мали на меті змусити її повернути окуповані території України. За умов нинішньої повномасштабної війни, що почалася 24 лютого 2022 р., для нашої держави необхідна наступальна геостратегія. Збройна боротьба за відновлення територіальної цілісності України може виявитися тривалою, але лише наступальна геостратегія може призвести до бажаного результату. Повернення окупованих агресором територій не припинить протистояння України з неоімперською експансіоністською Росією. У повоєнний період саме Україна, забезпечена різнобічною допомогою країн Заходу, здатна виконувати роль провідного геополітичного актора, який буде безпосередньо втілювати конфронтаційну геостратегію «стримування» Росії.

Goltsov A. Geostrategy of Ukraine regarding the Russian Federation

The article examines the basic principles of the formation of Ukrainian geostrategy, analyzes the dynamics of the development of the geostrategy of independent Ukraine regarding the Russian Federation (the RF), identifies the leading directions of contemporary Ukrainian geostrategy and its prospective vectors. Geostrategy, in a broad sense, formulates and substantiates the main goals, norms, and principles of the state's foreign policy, as well as defines the main means and methods of realizing its interests in the international arena. In a practical sense, geostrategy performs the functions of determining the most effective means of protecting the security of the state, as well as developing practical recommendations for the implementation of its national interests. The following types of geostrategy are proposed according to their purpose: influence (or control), confrontation, and cooperation. Geostrategy of independent Ukraine in the 90s of the 20th century was "multi-vector". The "Western" and "Eastern" vectors of cooperation were defined as the main ones in Ukraine's geostrategy. The "Black Sea" vector would be promising for Ukraine in the event of the development of integration processes in the Black Sea basin. During the presidency of Viktor Yushchenko, the "Western" vector became the main one in Ukraine's geostrategy, it was aimed at cooperation with Western countries and at joining the EU and NATO. During the time of President Viktor Yanukovich, Ukraine's geostrategy again became a "two-vector", combining the "Western" and "Eastern" vectors of cooperation. After the Russian aggression against Ukraine in 2014, the leading geostrategic vector of cooperation remained the "Western" one, and regarding the RF, Ukraine's geostrategy turned into

a confrontational “containment” one. During the current full-scale war, Ukraine must implement an offensive geostrategy against Russia to restore its territorial integrity. In the post-war period, the geostrategy of “containment” regarding the RF with the help of Western countries will be the most appropriate for Ukraine.

Key words: geostrategy, geopolitical ideology, geostrategic vector, offensive geostrategy, “containment” geostrategy, “Black Sea” vector.

Література:

1. Власюк О. С., Кононенко С. В. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія. Київ : НІСД, 2017. 304 с.
2. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990-2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: МП Леся, 2017. 332 с.
3. Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі : монографія. Київ : ЦУЛ, 2018. 392 с.
4. Горбулін В. П., Власюк О. С., Кононенко С. В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна. Київ : НІСД, 2015. 132 с.
5. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. 31.05.1997. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text
6. Парахонський Б., Яворська Г. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.
7. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
8. Тези щодо політики України стосовно Російської Федерації. Київ : НІСД, 2020. 36 с.
9. Freedman L. *Ukraine and the Art of Strategy*. Oxford: Oxford University Press, 2019. 248 p.
10. Lucas E., Pomerantsev P. *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. Washington: CEPA, 2016. 65 p.

References:

1. Vlasyuk, O. S., & Kononenko, S. V. (2017). *Kremlivs'ka ahresiya proty Ukrayiny: rozdumy v konteksti viyny* [Kremlin aggression against Ukraine: reflections in the context of the war]: monoghrafija. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
2. Hay-Nyzhnyk, P. P. (2017). *Rosiya proty Ukrayiny (1990–2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymusu do viyny na pohlynannya ta sproby znyshchennya* [Russia against Ukraine (1990–2016): from blackmail and coercion policy to the war aimed at ab-sorption and the attempts at destruction]. Kyiv: Lesia. [in Ukrainian].
3. Goltsov, A. G. (2018). *Gheopolitychnyj vymir strateghiji Rosijs'koji Federaciji na postradjans'komu prostori* [Geopolitical dimension of the strategy of the Russian Federation in the post-Soviet space]: monoghrafija. Kyiv: CUL. [in Ukrainian].
4. Horbulin, V. P., Vlasyuk, O. S., & Kononenko, S. V. (2015). *Ukrayina i Rosiya: dev'yaty`j val chy` Ky`tajs`ka stina* [Ukraine and Russia: the ninth shaft or the Chinese wall]. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
5. *Dohovir pro druzhbu, spivrobitnytstvo i partnerstvo mizh Ukrayinoyu i Rosiys'koyu Federatsiyeyu* (1997, May 31). [Treaty on Friendship, Cooperation and Partnership between Ukraine and the Russian Federation]. *Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text [in Ukrainian].
6. Parakhonskyi, B., & Yavorska, G. (2019). *Ontolohiya viyny i myru: bezpeka, stratehiya, smysl* [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monoghrafija. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
7. *Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyy front* (2017) [Global hybrid war: Ukrainian front]: monoghrafija. / za zah. red. V. P. Horbulina. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
8. *Tezy shchodo polityky Ukrayiny stosovno Rosiys'koyi Federatsiyi* (2020). [Theses on the policy of Ukraine in relation to the Russian Federation]. Kyiv: NISS. [in Ukrainian].
9. Freedman, L. (2019). *Ukraine and the Art of Strategy*. Oxford: Oxford University Press. [in English].
10. Lucas, E., & Pomerantsev, P. (2016). *Winning the Information War: Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. Washington: CEPA. [in English].

Стаття надійшла до редакції 29.03.2023

Стаття рекомендована до друку 05.04.2023